

Min egen lille røde om villaks

NORSKE LAKSEELVER

– sammen for mer
villaks i elvene

www.lakseelver.no

Villaksens

og de andre anadrome* artenes utfordringer

Historisk har villaksen hatt betydning for bosettingsvalg og matforsyning i landet vårt, og i mer enn 11 000 år har mennesker høstet laks fra både elver og fjorder ⁽¹⁾.

**Aldri før har så få villaks kommet tilbake fra havet som i 2024 ⁽²⁾. Det året ble 33 av våre ikoniske lakse-
elver stengt, mange av dem for hele sesongen.**

Norge har kunnskapen, teknologien og ressursene til å sikre en framtid for villaks, sjørret og sjørøye. Spørsmålet er om vi har viljen til å handle raskt nok.

Villaksen forvaltes bestandsvis i Norge etter Kvalitetsnorm for villaks. For å bli godkjent kreves ingen genetisk påvirkning fra oppdrettslaks og minst 80% av normalt høstbart overskudd.

** Anadrom fisk er ferskvannsfisk som regelmessig vandrer til havet på næringssøk, men vender tilbake til ferskvann for å gyte.*

Til deg som er opptatt av villaks og natur

Det er mange utfordrende oppgavene framover. Blant de viktigste er å sikre at Norge får en bærekraftig oppdrettsnæring, legge til rette for miljøvennlig vannkraft og bekjempe andre trusler mot villaks, sjørret og sjørøye.

Til det trengs alle gode krefter. Derfor håper vi at du kan bruke kunnskapen du finner i dette lille heftet til å argumentere for løsninger som er kunnskapsbaserte.

Og det nytter å kjempe. Det har historien vist oss. Takket være kampen mot lakseparasitten Gyrodactylus salaris, er den snart utryddet i Norge. Parasitten kom på 70-tallet og har vært påvist i 52 elver i Norge. En langvarig bekjempelse, med bedre og bedre metoder, har sørget for at den nå bare er til stede i to regioner (Driva og Drammen) og i disse er bekjempelsen godt i gang.

Kalking av vassdragene på Sør- og Vestlandet har brakt laksen tilbake i elver som ble

påvirket av sur nedbør. Laksebestandene i elver som Mandalselva, Nidelva og Tovdalselva m.fl. er nå igjen til glede for lokalbefolkningen og tilreisende.

Men mye gjenstår

På de neste sidene finner du en oversikt over utfordringene som møter laks og sjørret. Det fine er at alle disse lar seg løse, samtidig som løsningene også vil være sentrale i å utvikle et framtidig Norge med større fokus på sirkulære verdikjeder og bærekraft.

Bakerst finner du en oversikt over lovverk som regulerer forvaltningen av villaks og oppdrettslaks i Norge.

Noen fakta om villaks og forvaltning

- Norge har om lag 450 elver med laks.
- Sportsfiske etter laks omsetter for om lag 1,3 milliarder årlig⁽⁹⁾. Fiskeretten i elv tilhører grunneierne.
- Alle elver har spesifikke bestander som er genetisk tilpasset elva. Store vassdrag kan ha flere. Tana har 33 ulike bestander.
- Antall villaks som kom tilbake fra havet i 2024 ble beregnet til ca. 323 000. Dette er det laveste antall noensinne⁽²⁾.
- Fangstene er bare en brøkdel av hva de historisk har vært – både i sjø og elv.
- Grunneiere i elver over en viss størrelse plikter å være organisert i et felles forvaltningslag. Laget har ansvaret for å oppfylle § 25a i lakse- og innlandsfiskeloven (side 26).
- Grunneiere i sjø har rett til å fiske laks med faststående redskap. De har ingen forpliktelser til å bevare bestandene.
- Forvaltningsmyndighet for villaks og andre anadrome fisker (og ferskvannsfisker) i Norge er KLD/Miljødirektoratet.
- Norske Lakseelver organiserer forvaltningslagene i elvene. Medlemskap hos NL er frivillig. NL ble stiftet i 1992 og har 128 medlemmer per september 2025.

Kildene til informasjonen i dette heftet er merket som fotnoter. En fullstendig referanseliste står på side 27.

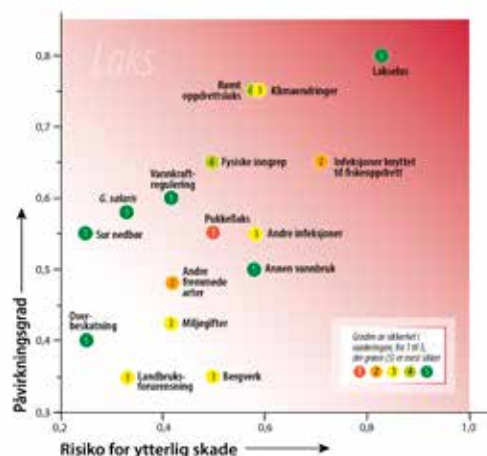
Mange steder gjenutsettes en del av villaksen som fanges, slik at man ikke skal høste for mye i elva.

Vitenskapelige vurderinger av trusler

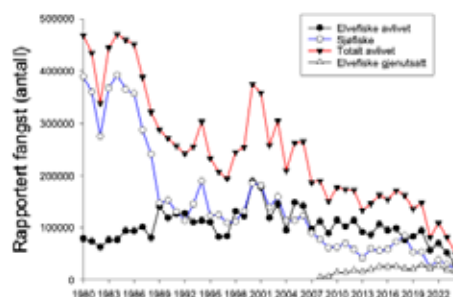
Vitenskapelig råd for lakseforvaltning (VRL) peker i sine trusselvurderinger på at både villaks og sjøørret er under betydelig press fra flere menneskeskapte faktorer. For villaksen er de største truslene **lakselus, rømt oppdrettslaks, klimaendringer, infeksjoner knytet til fiskeoppdrett, fysiske inngrep, vannkraftreguleringer, klimaendringer og pukkellaks**.

For sjøørreten er bildet liknende, men arten er enda mer sårbar fordi den tilbringer hele sjøfasen i fjord- og kystnære områder, der smittepresset fra lakselus er høyt. VRL har i Status for norske laksebestander i 2025⁽²⁾ dokumentert at synkende andel av bestandene når gytebestandsmålene*. Mange elver har hatt tilbakevandring av laks på et nivå som er blant de svakeste som er registrert siden overvåkningsstartet. Forvaltningen står dermed overfor et kritisk punkt: uten tiltak som adresserer både lakseoppdrett, vannkraft, klima og fremmede arter, kan villaksen miste sin rolle som en bærebjelke i norsk natur- og kulturarv.

*Gytebestandsmålet er det antall kilo hunnlaks som trengs for å produsere maksimalt antall lakseunger i elva.

VRL 2025: Fig 6.6: Plassering av de ulike menneskeskapte trusselfaktorene mot laks i et påvirknings- og risikodiagram. Bakgrunnsfargen viser alvorlighetsgrad (mørk farge mest alvorlig).

VRL 2025: Fig 3.1.: Rapportert fangst av laks (antall) i Norge i perioden 1980-2024 (rømt oppdrettslaks er inkludert).

I 2024 var fangstene av laks i elv og sjø de laveste som noen gang er registrert siden 1980.

Om Vitenskapelig råd for lakseforvaltning

Vitenskapelig råd for lakseforvaltning er et uavhengig råd som har som hovedoppgaver å:

- Beskrive bestandsstatus for laks i forhold til gytebestandsmål og trusselnivå
- Utarbeide prognoser for innsig av laks

- Gi råd om beskatningsnivået
- Gi råd om andre spesifiserte tema
- Medlemmene er oppnevnt av Miljødirektoratet. Medlemmene er personlig oppnevnt og representerer ikke den institusjonen de er ansatt i.
- <https://vitenskapsradet.no/>

Sjekk status for laksebestandene hos VRL

1

Klimaendringer gir økt lusepress fra åpne merder

Klimaendringene forsterker utfordringene for villaks og sjørret. Havforskningsinstituttet har dokumentert at Vestlandet opplevde den kraftigste marine hetebølgen på minst 30 år i 2025⁽⁴⁾.

Temperaturoøkningen gir alvorlige konsekvenser. Varmere vann fører til økt stress hos oppdrettslaks, høyere sykdomsforekomst og eksplosjon i produksjonen av lakselus. Konsekvensene blir hyppigere avlusing, noe som fører til økt dødelighet og dårlig dyrevelferd. For oppdrettsnæringen innebærer klimaendringene

at produksjonen i åpne merder blir stadig mer sårbar.

For villaks og sjørret betyr dette ytterligere press fra lakselus og smittestoffer i fjorder og kystsoner som allerede er tungt belastet.

Det er derfor ikke tilstrekkelig å forbedre dagens oppdrettsmodeller. Fremtidens systemer må designes for å være robuste mot klimaendringene og samtidig redusere påvirkningen på villaks og sjørret til et minimum.

Klimaendringene gir også betydelige utfordringer i elvene, med stadig varmere vann og mer styrtnefbør og flom.

Påvirkning på vill laksesmolt og sjørret i 2024

P0	Navn	Risiko for høy lakselus-indusert dødelighet på utvandrende postsmolt laks	Risiko for negative effekter av lakselusmitte på sjørret	Risiko for ytterligere genetisk endring hos villaks som følge av innkryssing av rømt oppdrettslaks
PO1	Svenskegrensen til Jæren	Lav	Lav	Lav
PO2	Ryfylke	Moderat	Høy	Lav
PO3	Karmøy til Sotra	Høy	Høy	Høy
PO4	Nordhordland til Stadt	Moderat	Moderat	Moderat
PO5	Stadt til Hustadvika	Moderat	Høy	Moderat
PO6	Nordmøre og Sør-Trøndelag	Moderat	Høy	Moderat
PO7	Nord-Trøndelag med Bindal	Moderat	Høy	Høy
PO8	Helgeland til Bodø	Moderat	Høy	Høy
PO9	Vestfjorden og Vesterålen	Moderat	Høy	Høy
PO10	Andøya til Senja	Moderat	Høy	Moderat
PO11	Kvaløya til Loppa	Moderat	Moderat	Moderat
PO12	Vest-Finnmark	Lav	Moderat	Lav
PO13	Øst-Finnmark	Lav	Lav	Lav

Fra Risikorapport norsk fiskeoppdrett 2025 ⁽¹⁵⁾, NINA Rapport 2583 ⁽¹²⁾ og Rapport fra ekspertgruppe for vurdering av lusepåvirkning ⁽¹⁴⁾.

Lær mer om Trafikklssystemet

2

Oppdrett, lakselus og sirkulærøkonomi

Omfanget av oppdrett: Det er til enhver tid om lag 500 millioner oppdrettslaks i åpne merder i fjordene våre. Produksjonen langs norskekysten er delt i 13 produksjonsområder, hvor lakselus påvirkning på vill laksefisk i den enkelte sone regulerer om oppdretterne må ta ned, fryse eller kan øke produksjonsvolumet.

Systemet kalles **Trafikklyssystemet**. En ekspertgruppe vurderer hvor høy den lakselus-påførte dødelighet på vill laksesmolt er i hvert produksjonsområde. Mer enn 30% dødelighet gir 6% nedtrekk annethvert år. Mellom 10 og 30% dødelighet gir frys, og under 10% dødelighet gir mulighet for oppdretterne til å kjøpe 6% volumvekst annethvert år.

En evaluering av systemet utført i 2024, viste at det ikke er samsvar med disse grenseverdien og muligheten til å oppnå Kvalitetsnorm for villaks, som er forvaltningsmålet for villaks⁽⁵⁾.

Lakselus er hovedproblemet: Lakselus utgjør i dag den største menneskeskapte trusselen mot villaks og sjørret. Ifølge Havforskningsinstituttet⁽⁶⁾ dør opptil halvparten av utvandrende laksesmolt i enkelte områder på grunn av lakselus, mens sjørreten i mange fjorder får så kraftige påslag at den tvinges tilbake til elva lenge før den har fått tilstrekkelig vekst. Vitenskapelig råd for lakseforvaltning slår fast at lakselus alene er nok til å hindre en rekke villaksbestander i å nå gytebestandsmålene⁽⁷⁾.

Rømt oppdrettslaks: Kun 1/3 av undersøkte laksebestander fra norske elver er uten innblanding av gener fra rømt oppdrettslaks⁽⁸⁾. De norske ville bestandene er i utgangspunktet tilpasset de enkelte elvene gjennom tusenvis av år. Innkryssing av rømt oppdrettslaks forandrer egenskapene til de ville laksebestandene, svekker bestandenes evne til å tilpasse seg endringer i miljøet og kan føre til en reduksjon i antall villaks som produseres. Innkryssing av rømt oppdrettslaks vil derfor både kunne svekke bestandene, og i tillegg gjøre dem mindre motstandsdyktige mot framtidig innkryssing av rømt oppdrettslaks⁽⁹⁾.

Nullutslipp som løsning: Den eneste bærekraftige løsningen er å utvikle og ta i bruk teknologi som sikrer nullutslipp av lakselus til miljøet og som beskytter mot rømming. Poenget er ikke teknologien i seg selv, men resultatet: at oppdrettsfisker ikke sprer lakselus til villfisk. Nullutslipp vil også beskytte oppdrettsfisker mot lakselus og smertefulle behandlinger.

Som du ser av oppropet her (neste side), har over 17 000 enkeltpersoner, 21 norske og 11 utenlandske organisasjoner krevd at oppdrett av laks må over i nullutslipp.

30 ordførere i villakskommuner støtter kravet. Sjekk om du finner en fra ditt eget parti på lista.

LUKK MERDENE

Kjære fiskeriminister **Marianne Sivertsen Næss**

17.142 har signert!

Den norske villaksen er i en katastrofal situasjon. Om vi ikke handler nå, vil våre barn og barnebarn aldri kunne oppleve denne fantastiske fisken.

Tre av de største truslene mot villaksen skapes av lakseoppdrett; lakselus, rømming og sykdom. Grunnen til dette er ene og alene produksjonen av oppdrettslaks i åpne merder i de norske fjordene. Klimaendringene forsterker den negative effekten av disse truslene. Det så vi med all tydelighet i fjor da 33 av våre mest ikoniske lakseelver ble stengt.

- **Lakselus** fra oppdrettslaks i åpne merder dreper villaksen.
- **Oppdrettslaks rømmer** fra åpne merder og forurenser **villaksens gener**.

- **Sykdommer** fra åpne oppdrettsmerder og rømt oppdrettslaks spres til villaks.
- **Nullutslipp** vil redde villaks og sjørret.
- **Nullutslipp** vil beskytte oppdrettslaksen mot smertefulle og stressende behandlinger mot lus.
- **Nullutslipp** vil kunne samle opp slammet som i dag spres i havet.
- **Slammet** er en ressurs som f.eks. kan bli til biogass.
- **Lavutslipp duger ikke.** Vi har ikke tid til flere halvveisløsninger.

Bred støtte til oppropet fra ordførere i berørte kommuner

Trude Solem Heggdal (Ap) MIDTRE GAULDAL	Yvonne Wold (SV) RAUMA	Torgeir Næss (Ap) KVAM	Jon Erland Balto (Sp) TANA	Knut Snorre Sandnes (H) VERDAL
Jan Arild Sivertsgård (Ap) HOLTÅLEN	Alf Erik Andersen (FrP) LINDESNES	Tone Vaule (Ap) BJERKEIM	Gjoran Sandvik (Sp) MERÅKER	Eli Arnstad (Sp) STJØRDAL
Hanne Nyhus (Ap) ØRKLAND	Kjell Bøe Bjørgum (Ap) AURLAND	Elisabeth Hals (V) OPPDAL	Ole Joar Flaot (Sp) HØYLANDET	Erling Moe (varaordfører) (V) TRONDHEIM
Per Arne Lium (Sp) RENNESBU	Sigurd Reksnes (Sp) STAD	Rune Krutå (Ap) VEFSN	Hege K. Kværne Saugen (Sp) OVERHALLA	Einar Gimse-Syrstad (Ap) MELHUS
Hugo Pedersen (Sp) SURNADAL	Nils Olav Larsen (KrF) VENNESLA	Raymond Fagerli (Sp) GRANE	Ann J. Klinkenberg (Ap) GRONG	Hilde Anita Nyvoll (Ap) NORDREISA
Mildrid Kattum Aune (Sp) RINDAL	Arild Windstad (H) BIRKENES	Martin Nymo (H) MÅLSLEV	Gunnar Thorsen (Ap) STEINKJER	Leif Jarle Espedal (Ap) FJALER

Tilslutningen gir uttrykk for ordførernes personlige mening. Kampanjeteksten har ikke vært til behandling i folkevalgte organ i kommunene.

Lukking og sirkulærøkonomi: En overgang til lukkede anlegg gir ikke bare fordeler for villaks og sjørret, men også for ressursutnyttelse. I dag går store mengder fosfor og nitrogen tapt gjennom utslipp til sjøen. En studie viser at dersom oppdrettsnæringen samler opp slammet, kan en betydelig andel av fosforet i næringen resirkuleres inn i verdikjeden⁽¹⁰⁾. Dette kan bli en nøkkel i en sirkulærøkonomi der næringsstoffer fra havbruket utnyttes i produksjon av gjødsel, biogass eller andre produkter, og reduserer behovet for importerte mineralressurser.

Den norske handlingsplanen for sirkulærøkonomi har fremmet forslag om en avgift på utslipp av slam og fosfor fra oppdrett for å akselerere en overgang til ny teknologi.

Forslaget lyder: «Det innføres en avgift på utslipp av fosfor og nitrogen i havbruket, der avgiftsgrunnlaget avkortes mot dokumentert oppsamlet mengde fosfor og nitrogen. Fiskeslam er en lite utnyttet ressurs, og utslipp av fosfor og nitrogen fra havbruket er en forurensningskilde. Avgiften bør kombineres med tiltak rettet mot teknologiutvikling innen oppsamling og utnyttelse av fiskeslam.»

EU jobber med en lov om sirkulærøkonomi for å styrke EUs økonomiske sikkerhet og konkurranseevne, samtidig som den skal fremme mer bærekraftig produksjon og forretningsmodeller basert på sirkulærøkonomi og avkarbonisering. Denne loven vil få stor betydning for framtidens oppdrettsvirksomhet.

En styrke for oppdrettsnæringen: Flere og flere aktører i oppdrettsnæringen ser at det tvinger seg fram en overgang til ny teknologi. Trafikklyssystemet farger mer og mer av kysten rødt og gult, noe som gir nedtrekk eller stopp

i mengden fisk oppdretterne kan ha i sjøen. Grunnen til dette er den økte påvirkningen fra lakselusa.

Opp mot 11 tusen tonn fosfor kan gjenvinnes årlig gjennom slamoppsamling.

Energi tilsvarende forbruket til 600 000 husholdninger går rett i fjordene på grunn av åpne merder.

Sjekk Sirkulærutvalgets forslag!

Den lukkede konstruksjonen Marine Donut kan ta inn vann fra under lusebeltet, og dermed produsere oppdrettslaks helt uten lakselusa.

Havbruksmeldingen

Nærings- og fiskeridepartementet skal i 2025/2026 jobbe med å utdype beslutningsgrunnlaget for en ny havbruksregulering, etter at det ble vedtatt et forlik rundt den framlagte Havbruksmeldingen på Stortinget i vårsesjonen 2025.

Hovedtanken i Havbruksmeldingen er at mengden oppdrettslaks skal reguleres på bakgrunn av den enkelte oppdretters faktiske miljøpåvirkning. Det nye miljømålet er at det ikke skal tillates mer enn 10% dødelighet fra lakselus på vill laksefisk.

Meldingen påpeker at dagens system gir få incentiver til miljøvennlig produksjon og at reguleringen ikke fanger opp den faktiske miljøpåvirkningen.

Som et eksempel på hvor stor avstand det er mellom produksjon i dagens teknologi og miljømålet, kan det nevnes at produksjonsvolumet i PO3 (Karmøy til Sotra) må reduseres med 60-70% om man skal fortsette å produsere i åpne merder ⁽¹²⁾. Målet bak reguleringsforslaget er å komme over i teknologi som ikke slipper ut lakselus.

I perioden 2026-27 gjelder Trafikklyssystemet fortsatt. Fargeleggingen bestemmes av NFD på vårparten 2026, etter at Styringsgruppen for Trafikklyssystemet har gitt sine råd til departementet.

Slik det nå ser ut, vil trolig flere produksjonsområder enn i inneværende periode havne i gult, og dermed få frys i oppdrettsvolum. Dette vil bl.a. bety reduserte inntekter for kommunene fra Havbruksfondet. Om lakselusas påvirkning

på sjørretten tas inn som indikator, slik det er avtalt i Stortingets grunnrenteforlik i 2022, blir det trolig enda flere røde produksjonsområder (se tabell side 8) ⁽¹²⁾.

Miljøteknologiordningen: Regjeringen vedtok i oktober en ny ordning som skal gi incentiver til at oppdrettere skal ta i bruk lukkede produksjonsenheter. Oppdrettere som har fått nedjustert tillatelseskapasiteten som følge av rødt lys i produksjonsområdet kan benytte denne tillatelseskapasiteten mot at de følger særskilte miljøkrav.

Det stilles følgende krav:

- Tett barriere ut mot omgivelsene
- Ingen inntak av egg og frittsvømmende stadier av lakselus
- Slam og fôrrester skal kunne samles opp
- Ekstra sikring mot rømming

Norske Lakseelver mener at dette er bra, men at en utvidelse av miljøteknologiordningen til å gjelde lavutslipppløsninger, derimot vil gjøre vondt verre, ettersom det vil kunne øke lusemengden i produksjonsområdene.

Målet bak reguleringsforslaget er å komme over i teknologi som ikke slipper ut lakselus.

3

Vannkraft og miljødesign

Regulering av elver reduserer vannføring, endrer temperatur og hindrer oppvandring og utvandring av voksen fisk og laksesmolt.

Over tid kan elvebunnen sementeres på grunn av manglende naturlige variasjoner i vannføringen, slik at skjulestedene til fisken forsvinner. Da blir det lite produksjon. Effektkjøring* for å balansere kraftnettet er også et problem, ettersom mye småfisk strander ved hurtige vannstandsendringer. En enkel løsning på dette, er å bare tillate effektkjøring i kraftverk med utløp i vannmagasiner eller fjord.

Vannkraft og villaks behøver ikke være motsetninger. Gjennom Miljødesign har forskere ved SINTEF og NINA utviklet løsninger som kan bedre forholdene for fisk uten å redusere kraftproduksjonen. Tiltakene inkluderer mer tilpasset vannføeringsregulering, utbedring av gyte- og oppvekstområder, og fysiske installasjoner som leder smolten forbi turbiner⁽¹³⁾.

Disse metodene er allerede testet i flere norske vassdrag med lovende resultater. Ved å systematisk ta i bruk miljødesign i alle regulerte vassdrag med laks og sjørret, kan vi redusere en av de største negative påvirkningene – og samtidig opprettholde Norges rolle som en ledende produsent av fornybar energi.

Effektkjøring: Når et kraftverk i løpet av veldig kort tid foretar en økning eller minskning av kraftproduksjonen. Dette medfører at vannmengden som kommer ut på nedsiden av kraftverket varierer hurtig opp eller ned.

Vil du vite mer om Miljødesign?

Ved systematisk å ta i bruk miljødesign, kan vi redusere en av de største negative påvirkningene!

Pukkellaks er en ny trussel

Den fremmede arten pukkellaks (*Oncorhynchus gorbuscha*) har de siste årene fått massiv utbredelse i Nord-Norge. Pukkellaksen har toårig livs- syklus, med to separate bestander som gyter i henholdsvis partallsår og oddetallsår.

Det er oddetallsbestanden som er størst, med store mengder i 2021, 2023 og 2025. Pukkellaksen gyter i enorme mengder og dør kort tid etter, noe som skaper betydelige mengder råtnende biomasse i vassdragene.

For villaks og sjørret representerer pukkellaksen flere trusler:

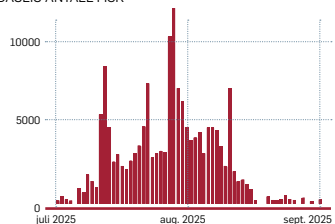
- Konkurrans om gyteplasser og oppvekst- områder.
- Sykdomsspredning gjennom tettheten av fisk og dekomponerende kadavre.
- Økologisk ubalanse i elvene, med påvirkning på bunndyr, fugler og pattedyr som bruker elva.

- Samfunnsmessige konsekvenser, der lokal- befolkning og reiselivsnæring opplever lukt, estetiske problemer og tap av attraktivt fiske i lakseelvne.

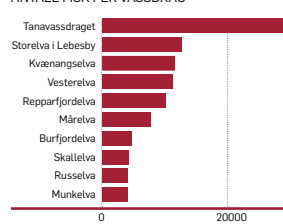
Tiltak for å bekjempe pukkellaks krever omfattende innsats, inkludert fysiske barrierer, utfisking og internasjonalt samarbeid. Men om vi ikke lykkes, kan pukkellaksen i løpet av få tiår bli en dominerende art i norske laksevassdrag, med uopprettelige konsekvenser for villaks og sjørret. Tidligere Storting har hittil bevilget midler, og dette må fortsette etter de behovene miljøforvaltningen mener er nødvendig. **Fortsett det gode arbeidet til folkevalgte som kom før deg.**

Uttak av pukkellaks 2025: Totalt 157.909

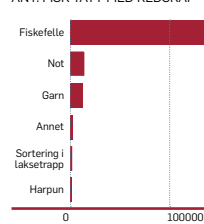
DAGLIG ANTALL FISK

ANTALL FISK PER VASSDRAG

ANT. FISK TATT MED REDSKAP

Kilde: Miljødirektoratet

Hvis vi ikke lykkes i kampen mot Pukkellaksen, kan den i løpet av få tiår bli en dominerende art i norske laksevassdrag.

Vil du vite mer om pukkellaks?

Sportsfiske etter laks – bolyst og verdiskaping i Bygde-Norge

Sportsfiske etter laks er mer enn en fritidsaktivitet; det er en viktig motor for lokalsamfunnene i Bygde-Norge.

NINA har dokumentert at laksefisket alene genererer 1,3 milliarder kroner i årlig verdiskaping gjennom kortsalg, guiding, overnatting, matservering og ringvirkninger til lokal handel. Av dette går en betydelig del direkte til lokalt næringsliv – små hoteller, campingplasser, butikker og guidingtjenester⁽⁹⁾. Langsmed enkelte elver, som Namsen og Gaula, kan laksesesongen være en av de viktigste inntektskildene i sommermånedene.

For mange distriktskommuner er laksefisket en av de største attraksjonene som trekker turister fra både inn- og utland.

Bolyst og identitet

Laksefisket har også en sterk immateriell verdi. I mange bygder er det å ha ei attraktiv lakseelv en viktig del av lokal identitet og stolthet. Fellesskapet rundt elva – dugnader, forvaltningslag, guiding og vertskap for tilreisende fiskere – skaper sosiale bånd som styrker bolyst og lokal kultur. Mange yngre blir værende eller flytter

tilbake til hjembygda fordi de både ønsker egne fiskemuligheter og å kunne utvikle reiselivsprodukter.

Sårbarhet

Denne verdiskapingen er imidlertid helt avhengig av at bestandene er robuste nok til å tåle at vi høster av dem. Når gytebestandsmålene ikke nås, reduseres fisketid og kvoter, og hele verdikjeden rammes. Når laksen uteblir, mister bygdene både inntekter og stolthet. Derfor er vern av villaksen også et bidrag til å skape levende lokalsamfunn.

Oppsummert

Villaksen og sjørreten er ikke bare biologiske ressurser; de er fundamentet for naturmangfold, kultur, identitet og økonomi i store deler av Bygde-Norge. Klimaendringer, oppdrett, vannkraft og fremmede arter er store utfordringer, men det finnes løsninger som kan sikre framtiden: nullutslipp av lakselus, miljødesign i

For mange distriktskommuner er laksefisket en av de største attraksjonene som trekker turister fra både inn- og utland.

vannkraft og effektiv bekjempelse av pukkellaks.

Sportsfiske etter laks viser tydelig hva som står på spill: ikke bare en art, men hele lokalsamfunns trivsel, stolthet og verdiskaping.

Sportsfiske som trippelgevinst

Ved å bevare og styrke bestandene får vi en trippelgevinst:

1. Naturvern – robuste bestander som kan oppfylle sine økologiske roller.
2. Lokaløkonomi – verdiskaping og arbeidsplasser i Bygde-Norge gjennom lakseturisme og reiseliv.
3. Folkehelse og kultur – levende friluftstradisjoner, sosialt fellesskap og styrket bolyst.

Dette gjør at forvaltningen av villaksen ikke bare er en miljøsak, men en sak hvor natur, samfunn og økonomi forvaltes på en samlet måte.

Forvaltningen av villaksen er ikke bare en miljøsak, men en sak hvor natur, samfunn og økonomi forvaltes på en samlet måte.

Her kan du lære mer om hva sportsfiske etter laks betyr.

6

Laksens biologi

Laks er en anadrom fisk som vokser opp i elv, før den vandrer ut og tilbringer deler av livet i havet. Laksen vender tilbake til elva for å gyte.

Oppveksten i elva er tøff. 1400 rognkorn som gytes blir til ca. 18 smolt som vandrer til havs. En hunnfisk har ca. 1400 rognkorn per kilo kroppsvekt.

Yngelen lever 2-6 år i elva før den vandrer ut i sjøen på våren. Da kalles den smolt. Etter en vekstfase i havet (vanligvis ett til tre år) returnerer laksen til ferskvann for å gyte, i de fleste tilfeller til samme elv og elvestrekning som den selv vokste opp i.

Den første tiden i havet kalles den lille laksen **postsmolt**. Den spiser småfisk, innsekter og fiske-larver. Av 100 smolt som går ut av elva, kommer bare 3-4 tilbake fra havet for å gyte. På 70-tallet kom i enkelte år opp mot 20 av 100 tilbake.

Laksen ble satt på rødliste som «Nær truet» i 2021. Artsdatabanken peker på at mange bestander fremdeles er tallrike, men at nedgangen er tydelig og vedvarende, og at risikoen for å falle videre ned på rødlista er stor dersom utviklingen ikke snus.

Laksen blir forvaltet på bestandsnivå både internasjonalt og i Norge, i henhold til retningslinjer fra NASCO (North Atlantic Salmon Conservation Organisation) og råd fra ICES (International Council for the Exploration of the Sea)

De mange navnene på laksen viser hvor viktig den har vært i norsk og samisk kultur og naturbruk: **Laks, diddi, grilse, leksing, parr, pjakk, små-blank, smolt, svele, svidde, tert og luossa.**

Lovverk som styrer forvaltningen av villaks og oppdrettslaks i Norge

Overordnet miljø- og naturforvaltning

- **Naturmangfoldloven (2009)**
 - Setter de grunnleggende prinsippene for bærekraftig bruk og vern av arter og økosystemer.
 - Skal sikre hensynet til villaks som en truet art.
- **Vannforskriften (2006) (implementering av EUs vanddirektiv)**
 - Setter miljømål for elver, innsjøer og kystvann.
 - Forplikter Norge til å sikre god økologisk tilstand, som er avgjørende for lakseførende vassdrag.
- **Forurensningsloven (1981)**
 - Regulerer utslipp til vann og sjø, inkludert næringsstoffer og organisk materiale fra oppdrett.
- **Lakse- og innlandsfiskloven (1992)**
 - Regulerer fisketid, redskapsbruk, kultivering og tiltak i vassdrag.
 - Har egne bestemmelser om vern av villaks og kultivering av bestander.
 - Definerer lokal forvaltnings ansvarsområder.
- **Kvalitetsnorm for villaks (2013)**
 - Vedtatt av Stortinget i 2013, hjemlet i naturmangfoldloven § 13.
 - Normen brukes som et styringsverktøy: myndigheter er forpliktet til å arbeide for at bestandene når målet om ingen genetisk påvirkning og minst 80% av normalt høstbart overskudd
 - Miljødirektoratet og Vitenskapelig råd for lakseforvaltning rapporterer jevnlig på status.
 - Vedtatt som kongelig resolusjon.

Nasjonale lakseelver og laksefjorder (2007, revidert 2017)

- Etablert for å gi særlig beskyttelse til de viktigste laksevassdragene og tilhørende fjorder.
- Omfatter 52 nasjonale lakseelver og 29 nasjonale laksefjorder.
- Forskrift under utarbeidelse hos NFD.

Oppdrett og havbruk

- **Akvakulturloven (2005)**
 - Rammeverket for etablering, drift og kontroll av oppdrettsanlegg.
 - Har bestemmelser om fiskevelferd, arealbruk, miljøpåvirkning og tillatelser.
- **Matloven (2003)**
 - Gir hjemmel til forskrifter om dyrehelse, fiskehelse og mattrygghet i oppdrett.
 - Viktig for å regulere sykdom og smitte mellom oppdrett og villfisk.
- **Dyrevelferdsloven (2009)**
 - Regulerer velferd for oppdrettslaks.
 - Gir også indirekte effekt på villaks når sykdommer og behandlinger påvirker miljøet.
- **Havbruksforskriften og Trafikklssystemet** (Produksjonsområdeforskriften, 2017)
 - Regulerer produksjonsvekst i oppdrett ut fra miljøindikatorer (lakselus).
 - Et av de viktigste virkemidlene i skjæringspunktet mellom villaks og oppdrett.

Energi og vannkraft

- **Vannressursloven (2000)**
 - Regulerer inngrep i vassdrag, vannføring og bygging av dammer.
 - Har direkte betydning for gyteområder og oppvandring for laks.
- **Energiloven (1990)**
 - Gir hjemmel for konsesjon til vannkraftverk.
 - Samordnes ofte med vilkår etter vannressursloven for å ivareta fisk.

Internasjonale forpliktelser

- NASCO-konvensjonen (North Atlantic Salmon Conservation Organization)
- Internasjonal avtale for bevaring av villaks i Nord-Atlanteren. Norge er part.

Bern-konvensjonen (1979)

- Vern av ville europeiske arter og deres leveområder. Laks og sjørret er inkludert.
- **EUs vanddirektiv og habitatdirektiv (gjennom EØS)**
 - Setter rammer for norsk vann- og naturforvaltning.

Forskrifter og særregler

- Forskrift om drift av akvakulturanlegg (akvakulturdriftsforskriften)
- Detaljerte regler om driftsrutiner, helse, miljø og sikkerhet.
- Forskrift om bekjempelse av lakselus i akvakulturanlegg
- Setter grenser for tillatt lusepåsag, påbud om telling, og tiltak ved overskridelser.
- Fisketidsforskrifter for laks og sjørret i elv og sjø
- Fastsettes av Miljødirektoratet og fylkesmenn/statsforvaltere, regulerer hvor og når fisket kan skje.

Grunneiernes plikter etter lov om laksefisk og innlandsfisk

§ 25 a. Driftsplanlegging (utdrag)

I vassdrag hvor fiskerettshaverne plikter å gå sammen om felles forvaltning av fiskeressursene, skal det utarbeides driftsplan.

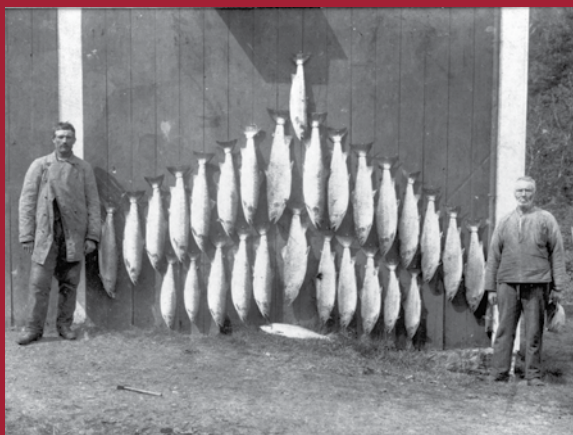
Driftsplanen skal inneholde;

- oversikt over fiskeressursene i det aktuelle området
- oversikt over regulerings-, overvåkings-, oppsyns- og informasjonstiltak
- oversikt over den enkelte fiskerettshavers andel i fisket dersom dette er avklart.

Videre skal planen beskrive hvordan fiskeinteressene er organisert, og de økonomiske forholdene knyttet til organisering og tiltak.

Referanser

- (1) NINA (2023). Rapport nr. 2254. Betydningen av laks.
- (2) Status for norske laksebestander i 2025. Rapport fra Vitenskapelig råd for lakseforvaltning nr 21.
- (3) Andersen, O & Dervo, B.K. 2019. Jegernes og fiskernes forbruk av varer og tjenester i Norge i 2018. NINA Rapport 1605.
- (4) Havforskningsinstituttet 2023. Vestlandet: Kraftigste marine hetebølge på minst 30 år. <https://www.hi.no/hi/nyheter/2025/september/vestlandet-kraftigste-marine-hetebolge-pa-minst-30-ar>
- (5) Myklebust, I.E., Dalvin, S., Djupevåg, E.M.S., Fiske, P., Forseth, T., Kambestad, A., Stige, L.C., Taranger, G.L. & Vikingstad, E. 2024. Rapport om hvordan Trafikklssystemet påvirker arbeidet med å oppnå målene satt i Kvalitetsnorm for villaks. Styringsgruppen for vurdering av lakseluspåvirkning.
- (6) Havforskningsinstituttet 2021: Ingrid A. Johnsen, Anne D. Sandvik, Jon Albreten (2021) Estimated salmon lice induced mortality of Atlantic salmon <https://doi.org/10.21335/NMDC-1336748445>
- (7) VRL: Status for norske laksebestander i 2024. Rapport fra Vitenskapelig råd for lakseforvaltning nr 19.
- (8) Genetisk påvirkning av rømt oppdrettslaks på ville laksebestander – oppdatert status 2023. NINA Rapport 2393.
- (9) Rapport fra havforskningen 2023-5. <https://www.hi.no/hi/nettrapporter/rapport-fra-havforskningen-2023-5>
- (10) Liu, Y., et al. (2023). Circular economy for aquatic food systems: insights from a multiscale phosphorus flow analysis in Norway. Frontiers in Sustainable Food Systems, 7, 1248984.
- (11) Rapport fra havforskningen 2020-18 <https://www.hi.no/hi/nettrapporter/rapport-fra-havforskningen-2020-18>
- (12) Foreløpige indikatorverdier (Itrutta) for sjørret i produksjonsområdene i 2021 og 2024. NINA Rapport 2635. Styringsgruppen for vurdering av lakseluspåvirkning. Sjørretindikator for implementering i Trafikklssystemet (NINA Rapport 2583, 2024)
- (13) SINTEF. (2021). Miljødesign av vannkraft – kraftproduksjon som tar hensyn til naturen. Trondheim: SINTEF.
- (14) Stige, L.C., Vollset, K.W., Diserud, O., Karlsen, Ø., Knutsen, Ø., Nilsen, F., Paterson, R.A., Qviller, L., Skardhamar, J., Lille-Langøy, R. 2024. Produksjonsområdebasert vurdering av lakselusindusert villfiskdødelighet i 2024. Rapport fra ekspertgruppe for vurdering av lusepåvirkning.
- (15) Rapport fra havforskningen 2025-14. <https://www.hi.no/hi/nettrapporter/rapport-fra-havforskningen-2025-14>

DAGSFANGST, FIVA I RAUMA, 1902.

Vi jobber for:

- Mer laks i elvene
- Bedre laksefiske for alle
- Ansvarlig lokal forvaltning
 - Flere gyrofrøe elver
- Mindre lakselus på vill fisk
- Færre rømte oppdrettsfisk
- Mer vann i regulerte elver
 - Kalking av sure vassdrag
- Nye miljøkrav ved gruvedrift

**NORSKE
LAKSEELVER**